

Η ελισαβετιανή εποχή και η βασιλική λάμψη επί θεατρικής σκηνής

Το ιστορικό πλαίσιο των σαιξπηρικών έργων

FRANK KERMODE
Όλος ο κόσμος μια σκηνή.
Η εποχή του Σαίξπηρ
μτφρ.: Λίδη Φιλιππούλου
εκδ.: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Του **ΒΑΣΙΛΗ ΠΑΤΣΟΓΙΑΝΝΗ**

Τα χρόνια του Σαίξπηρ, συνηθίσαμε να λέμε, έχουν να επιδείξουν πλούτο και ισχύ, άνθηση και βεβαιότητες. Το σύντομο σχετικά αυτό βιβλίο, ελαφρώμενο από φιλολογικά και ιστοριογραφικά βαρίδια, αλλά με αναφορές ακόμη και σε εντελώς πρόσφατες μελέτες, επικυριεί να δείξει πως αυτό που έχουμε κωδικοποιήσει ως «περίοδο ακμής», η ελισαβετιανή εποχή, σπαράσσεται από αντιθέσεις, τσαντίζεται από αγώνες, ενώ ό,τι καινούργιο του ανήκει κυροφρείται από και συμβιώνει με ό,τι παλιό σέρνει πίσω του. Και πως όλα ταύτη η «λάμψη και η αθλιότητα» της εποχής ανυψείται, βέβαια, μέσα σ' αυτόν τον κανόνα των λογοτεχνικών κανόνων, που είναι το σαιξπηρικό έργο.

Είναι μια εποχή που η Ελισάβετ εξοτνώνει όλους όσοι διεκδικούν και επιβουλεύονται τον θρόνο της: απλότητα για δύναμη και εξουσία, βία, σιματρές δολιλοκίες εδραιώνουν την απόλυτη επιβολή της παρθένας βασίλισσας. Ο τραγικός παραδαρμός γύρω από την αδιαφιλονίκητη ισχύ θα γεννήσει τούτους τους Ερρίκους, τους Ριχάρδους, τους Μάκβεθ των «βασιλικών» σαιξπηρικών έργων, απιχώντας την ανάγκη ενός λαού να κρυφοκοιτάξει το παιχνίδι της εξουσίας. Υπό τη σκέπη αυτής της αδιαφιλονίκητης ισχύος, ωστόσο, θα αναπτύσσεται η ενόπτια του ως αρτιγενούς βρετανικού έθνους, θα θεμελιωθεί η θαλασσοκρατία και η όποια ευημερία του.

Ασφαλές πλαίσιο

Αυτή η ίδια εξουσία θα προσφέρει το ασφαλές πλαίσιο μέσα στο οποίο θα αναπτύχθει ο ελισαβετιανός θεατρικός πολιτισμός. Η ρωμαϊκή αρχαιότητα, οι βρετανικοί θρύλοι, τα παραμυθοδράματα, πηγή εμπνεύσε στα έργα του Βάρδου, δεικνουν έναν λαό που επεξεργάζεται την αντίληψη του για το παρελθόν, κατακτώντας, παράλληλα, το στίγμα της αυτοσυνειδησίας του. Οι αβίστα, βέβαια. Η λογοκρισία, οι φυσικότητες των συγγραφέων, το κλείσιμο των θεάτρων αποτελούν συνθή φαινόμενα. Η προστασία από έναν βασιλικό εξουσιοδοτούχο είναι απαραίτητη συνθήκη για σταδιοδρομία στη θεατρική ζωή.

Ο ίδιος ο Σαίξπηρ θα τεθεί υπό την προστασία του Λόρδου Αρχιεπισκόπου. Έτσι, θα δει την ηθοποιία να γίνεται επάγγελμα και τους μέχρι τότε ανυπόληπτους γελοιοποιούς και μπουλουκιστές να κατακτούν το κύρος του καλλιτέχνη. Και θα είναι αυτή η κατάκτηση της νέας υποκριτικής τεχνικής και τέχνης, η νέα αντίληψη για τον ηθοποιό, που θα αποτελέσει προϋπόθεση για να γράφει και να δει ενσάρκωμένους επί σκηνής τους περίφημους μονολόγους του.

Οι αλλαγές αυτές είναι ειδικότερες στο «παράδοξο» αρχαιότενο του ελισαβετιανού θεάτρου, που μεγαλώνει, γίνεται κλειστό, εξακολουθεί όμως να φιλοξενεί, εκτός από θεατρικές παραστάσεις, και θεάματα όπως σκυλομαχίες, ενώ στη βασιλική δομή του εξακολουθεί να θυμίζει αρένα.

Τελετουργίες

Τούτο το στοιχείο του λαϊκού θεάματος επιμένει να επιβιώνει, παρά τον διαγμό του από τη νεοπαγή Αγγλικανική Εκκλησία, που χειραφετείται από τον Καθολικισμό, με τις λαμπρές τελετουργίες και τη θαυφή συμβολική του. Το πνεύμα των τελετουργιών διακέεται, ωστόσο, στις αυλικές τελετές, στις λαϊκές γιορτές, ακόμη και στην παρακολούθηση των θανατικών εκτελέσεων, ενώ μέσα στο σαιξπηρικό έργο θα παντρεύει, αναπάντα, το μπαρόκ και πεποκλιμένο ύφος με ένα κατ' εξοχήν κλαρπηρικό του προτεσταντισμού, την πίστη στη δύναμη του λόγου και της ρητορείας. Εξάλλου, φαίνεται ότι κανείς δεν σκαρτίζονταν όταν μια τραγωδία όπως ο «Ιούλιος Καίσαρ» τέλειωνε με έναν γιορταστικό χορό ούτε όταν ένα έργο όπως η «Τρικυμία» περιείχε έναν αυλικού τύπου χορό μεταμορφωμένων. Δρέμα, πανηγύρι, τελετουργία διαπραγματευόταν ακόμη, έτσι όπως το θέλησε η ιστορία, τις μεταξύ τους σχέσεις.

Ο συγγραφέας τονίζει επανειλημμένως ότι η γνώση μας για πολλές πτυχές της εποχής, παρά την εργώδη αναδιάρθρωση των ειδικών, παραμένει τόσο αβέβαιη και θολή. Όσο θολό και το πρόσωπο του Βάρδου, για τον οποίο δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα ακόμη βασικά στοιχεία (ήταν καθολικός ή προτεστάντης, έχει την πατρότητα συγκεκριμένων έργων, ποια η ακριβής

Θολή γνώση

Ο συγγραφέας τονίζει επανειλημμένως ότι η γνώση μας για πολλές πτυχές της εποχής, παρά την εργώδη αναδιάρθρωση των ειδικών, παραμένει τόσο αβέβαιη και θολή. Όσο θολό και το πρόσωπο του Βάρδου, για τον οποίο δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα ακόμη βασικά στοιχεία (ήταν καθολικός ή προτεστάντης, έχει την πατρότητα συγκεκριμένων έργων, ποια η ακριβής

Η ρωμαϊκή αρχαιότητα, οι βρετανικοί θρύλοι και τα παραμυθοδράματα αποτελούν πηγή εμπνεύσε στα έργα του Σαίξπηρ.

Υπό τη σκέπη της αδιαφιλονίκητης ισχύος της βασίλισσας Ελισάβετ θα σφυρηλατηθεί η ενόπτια του λαού ως αρτιγενούς βρετανικού έθνους και θα θεμελιωθεί η θαλασσοκρατία και η όποια ευημερία του.

συμβολή του σε άλλα). Φυσικά, παραμένουν ακέραιες οι εμβληματικές παροδοσιακές απορίες μας για το πρόσωπό του: ποιος ήταν, για παράδειγμα, ο Άφραϊος Νεός στον οποίο αφιερώνονται τα συνείτα; Εξάλλου, ο συγγραφέας υπογραμμίζει με μια κρυφή, θα λέγαμε, απόλαυση τις πλέον τρεζές και κρηματιστικές από τις δραστηριότητες στις οποίες επιδίωξαν ο Σαίξπηρ, όπως την εννοκίαση φόρων ή τη μαγία του για απόκτηση περιουσίας.

Διαχρονικός, κάποτε και ανιστορικός ως οικουμενική παρακαταθήκη, ο Σαίξπηρ είναι αφομοιωμένος στην πολιτιστική μας συνείδηση, στο φαντασιακό του καθημερινού μας λόγου. Από την άλλη, καθώς είναι βαθιά σφραγισμένος από την εποχή του, μας μεταδίδει κάτι το ανησυχιακό ανοικτό, με όλη αυτήν τη βία, το αίμα, την προκατάληψη, την ιδιοτέλεια, την πολιτική σκοπιμότητα, την καταπίεση, τη λογοκρισία, τη λογοκλοπή, ή ακόμη και τις απελεύσεις που αντανάκλουν τα κειμένα του. Οι τι περιουσιές είναι αυτό που λέμε «κλασικός».